

Srečko Pegan

Sveučilište u Zagrebu
Arhitektonski fakultet
HR - 10000 Zagreb, Kačićeva 26

Pregledni članak • Subject Review
UDK • UDC 711.00

Rukopis primljen • Manuscript Received: 21.06.1996.
Članak prihvaćen • Article Accepted: 27. 06. 1996.

Pristup izradi urbanističkog plana**An Approach to Urban Planning****Ključne riječi • Key words**

urbanistički plan
urbanizam

urban plan
urban planning

Sažetak • Abstract

Planerski pristup polazi od prostornih danosti, nalazi pravi odnos između intuitivnoga i analitičkoga, objektivnoga i subjektivnoga, promjenljivih uvjeta korištenja prostora i pristupa izradi urbanističkog plana, ističe konceptualno, oblikovno, funkcionalno. Urbanističko planiranje temelji se na stručnim spoznajama, kreativnim sposobnostima i prikupljenim informacijama o prostoru radi postizanja optimalnih uvjeta njegova očuvanja i korištenja.

Urban planning is based on expertise, creativity and information gathered about an area, and has the task of achieving its optimum conservation and utilization. The client, constructor and people who will use the area influence how the plan is made, accepted and implemented. Planning can be learned by insight into how ideas are born, how they gradually change, are transformed, how they develop and are perfected until final decisions are reached.

Uvod

Ciljevi izrade urbanističkih planova mijenjaju se kao što se mijenjaju interesi korisnika prostora, njihove ekonomske mogućnosti i stupanj razvoja kulture. Određivanje i provedba uvjeta korištenja i zaštite prostora rezultat su tih interesa i shvaćanja. U vrijeme značajnih i naglih društvenih, političkih i ekonomskih promjena prostor ima posebnu vrijednost, a njegovo je korištenje važno za državu, ali i za pojedinca. Izrada urbanističkih planova u takvim je uvjetima pod pritiskom hitnosti rješavanja nagomilanih prostornih problema, ograničenih ekonomskih mogućnosti naručitelja planova, nedovoljne obaviještenosti o sadržaju i složenosti urbanističke metode i sumnje u svrhovitost izrade urbanističkih planova jer su rezultati njihove primjene vremenski teško sagledivi za korisnike prostora. Istraživanjem pristupa i metoda izrade urbanističkih planova stručna se znanja kontinuirano obnavljaju i prilagođuju aktualnim uvjetima, a svima je zajedničko nastojanje da se prostor na odgovarajući način zaštiti od kratkovidnih i privremenih skupih rješenja koja se lako pretvaraju u trajne teško uklonjive propuste.

Sudionici planiranja

Urbanističko je planiranje proces koji obuhvaća donošenje odluke o izradi urbanističkog plana, izradu prijedloga urbanističkog plana, prihvaćanje i provedbu urbanističkog plana. Sudionici izrade plana su *naručitelj plana*, *urbanist-nositelj izrade plana*, *provoditelj plana* i *korisnici prostora* za koji se plan donosi. Sudionici izrade plana međusobno su povezani propisima, institucijama, socijalnim vezama i "stečenim pravima", ali često imaju "sjedinjene" uloge, prava i obveze.¹

▪ **Naručitelji urbanističkog plana** su županija, grad i općina. Uloga naručitelja formalno je jasno određena. Stvarna zadaća naručitelja urbanističkog plana – kolektivna obveza i pravo – prenesena je na pojedince ili skupinu građana, po pravilu nositelje lokalne uprave. Oni vremenski, a dijelom i stručno, kao skupina, ne mogu pratiti izradu plana. Još manje mogu proniknuti u kvalitete i uočiti posljedice njegove provedbe. Zadovoljavaju se rješavanjem određenih akutnih problema odredbama za provođenje urbanističkog plana.

Naručitelj plana znatno utječe na postavljanje urbanističkog zadatka. Tijekom izrade plana opravdano je i potrebno provjeriti zadane veličine jer ispravnost rješenja ovisi o ispravnosti postavljenih pitanja. Korisnici prostora nisu nikad potpuno poznati (mijenjaju se tijekom vremena), a urbanističko rješenje treba zadovoljiti njihove opće i zajedničke potrebe.

Naručitelj je pod utjecajem lokalne uprave ili, što je još češće, čini lokalnu upravu i ima mogućnost reinterpretirati vlastite stavove kao opće, ugrađujući u njih elemente javnog interesa i lokalno mišljenje. Uloga naručitelja je da olakša odabir urbanističkog rješenja, ali ne i da ga uvjetuje. Konačan odabir mora preuzeti urbanist kao objektivni stručni izvršitelj sa svim odgovornostima koje takva odluka nosi. U odnosu prema ostalim sudionicima planiranja, urbanisti imaju nedostižnu prednost u procesu utvrđivanja opravdanosti predloženog rješenja zahvaljujući prikupljenim potpunim informacijama i stručnom iskustvu. To im olakšava obranu određene zamisli i omogućuje nametanje nekog urbanističkog rješenja. Da bi izbjegao takvu mogućnost, naručitelj plana treba zatražiti mišljenje

¹ Naručitelj zadaje, prihvaća i utječe na provedbu urbanističkog plana. Tako mijenja karakter planerskog procesa, što može voditi njegovoj privatizaciji (Reinborn, D., Koch, M., 1992: 12).

stručnjaka ili, u složenijim prilikama, raspisati natječaj za izradu urbanističkog rješenja. Rezultati natječaja omogućit će stručnoj javnosti da usporedi prijedloge, prednosti i nedostatke pojedinih rješenja, odabere, a ne samo prihvati, predloženo prostorno rješenje.

▪ **Urbanist** je "specijalist"² koji zna riješiti prostorne probleme, temeljeći svoj rad na znanju i iskustvu. Sposoban je procijeniti kojim se sredstvima i koliko uspješno mogu riješiti problemi koji u vrijeme izrade plana nisu jasno prepoznatljivi ni određeni.³ Urbanist bi trebao biti neutralan, objektivan prosuditelj prikupljenih informacija o prostoru i nositelj izrade prijedloga urbanističkog rješenja.⁴

Za razliku od mnogih suradnika koji nastoje istaknuti svoje dionice u izradi urbanističkog plana, urbanist mora odlučiti koja su istraživanja i koji podaci bitni za određeni obuhvat urbanističkog plana. On usmjeruje suradnike i upozorava na svrhu izrade urbanističkog plana, jer se ona može različito tumačiti – kako određeni pojmovi i definicija, tako i ciljevi.⁵

Urbanist mora isključiti osobni interes iz ponuđenog rješenja, kao i nastojanje da zadrži naručitelja podržavajući njegove neracionalne zahtjeve za uređenjem prostora. Urbanist mora preuzeti odgovornost za usvojeno urbanističko rješenje i ne smije pristati da mu se nametne stav ili rješenje uz stručni previd ili moralni propust.

Prostor doživljavamo na poseban način, koji opisujemo kao *atmosfera*, *ambijent*, *duh mjesta*. Doživljaj prostora je pokretač izrade rješenja i sastoji se od različitih subjektivnih i objektivnih doživljaja pojedinaca i skupina korisnika prostora.⁶ Urbanist bi ponekad morao osjetiti i nevidljive odnose i veze koji čine prostor onakvim kakav jest te ih pokušati zadržati ili ostvariti u predloženom rješenju. Nježan osjećaj prostora treba sačuvati od "teških" informacija, onih koje u razradi zamišljenog rješenja zasjenjuju početnu zamisao.

Urbanist je pri rješavanju prostornih problema u znatnoj prednosti pred ostalim korisnicima prostora zato što se on na njih koncentrira i njima se neprekidno bavi. On je savjetnik, a ne "trgovac idejama" koji nastoji svoj proizvod što unosnije prodati ili se, dapače, uključiti u manipulacije prostorom. Urbanist predlaže rješenje koje zadovoljava različite zahtjeve, iako nijedan plan ne može zadovoljiti sve zahtjeve korisnika prostora. Žato je nužno procijeniti koji se zahtjevi neće moći ispuniti i obrazložiti te razloge korisnicima prostora.

Prikrivanje neispunjenih zahtjeva vodi gubitku povjerenja u urbanista i rezultira odbijanjem prihvaćanja i provedbe urbanističkog plana.

U raspravi s korisnicima prostora urbanist nastupa odmjereno, ali nipošto defanzivno. Poistovjećuje se s predloženim rješenjem, tumači ga i upozorava na njegove prednosti i nedostatke. Objašnjava korisniku mogućnosti korištenja prostora, posebice ako se ono razlikuje od stečenih navika.

▪ **Korisnik prostora** je u podređenom položaju. Razlozi te podređenosti su neinformiranost i nestručnost, opterećenje postojećim stanjem i mogućnostima kompromisnog rješenja, osobni interes, odbijanje promjena koje mijenjaju određene navike, borba protiv

² "Specijalnost urbanista sastoji se u širini znanja pomoćnih struka i dubini shvaćanja prostorne problematike i njezina rješavanja na sintetskom planu" (Marinović Uzelac, A., 1986).

³ Osobitost urbanista je u solidnom stručnom znanju i čvrstim moralnim stavovima kojima on brižljivo pristupa funkcionalnom i oblikovnom uređenju urbanog okoliša misleći na posljedice koje će nastati realizacijom planiranog načina korištenja prostora (op. aut.).

⁴ Urbanisti su uvijek pod izrazitim utjecajem korisnika prostora, vlasti koja ima određene stavove prema uređenju i korištenju prostora, javnog mnijenja čiji su stavovi odraz stupnja razvika društva kulture, ekonomskih mogućnosti i povijesnog naslijeđa (Curdess, G., 1995).

⁵ Urbanizam je usmjeravanje prostornoga, posebice graditeljskog razvika u sferi javnog interesa (Albers, G.). Djelatnost se širi od dugoročnog planiranja namjene površina do urbanističkog oblikovanja trodimenzionalnog prostora. Pojam urbanizma javlja se krajem 19. (C. Sitte, 1889, *Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen*) i početkom 20. stoljeća (Marinović Uzelac, A., 1986).

⁶ Za potrebe izrade urbanističkog plana mogu se zatražiti specijalističke studije, a njihovi rezultati ugrađiti u odrednice plana. Suvišno je cijele studije ugrađivati u plan koji time postaje preterano opširan, nepregledan i time teže provoditi (op. aut.).

moći, tj. neutemeljen, instinktivan otpor vlasti i upravi, oskudne mogućnosti komentiranja planerovih odluka, nedostatak financijske i tehničke pomoći. Osim "vanjskih" teškoća, korisnici prostora moraju prevladati i međusobne razlike u mišljenju: usuglasiti dalekosežne neravnomjerno raspoređene obveze koje im urbanistički plan donosi, teškoće organizacije skupine zadužene za suradnju u izradi plana, teškoće koje nastaju među korisnicima prostora zbog nastojanja pojedinaca da svoje stavove nametnu kao opće, nedostatak iskustva da svoje stavove protumače, nepoznavanje propisa i nedostatak spremnosti da preuzmu odgovornost za predloženo. Zato se ne treba zanositi mišlju da će biti ostvaren pozitivan utjecaj korisnika prostora na konačno urbanističko rješenje bez posebnog nпора i spremnosti urbanista da im objasni svoju ideju, da pomogne oblikovati ideju korisnika prostora i onda kada to znači dodatni napor pri izradi plana. Nastojanja da se javnim uvidom poboljša obaviještenost i sudjelovanje korisnika prostora u izradi urbanističkog plana skroman je pokušaj koji se usto često formalno provodi ili čak proglašava suvišnim. Korisnik prostora je spreman za raspravu onda kad osjeti posljedice provedbe urbanističkog plana, a to je odveć kasno. Nadzor nad radom, osobito nad povezivanjem interesa planera i korisnika prostora treba razlikovati od stručne kontrole i kvalitete određenog plana.

Mogućnost i izglednost provedbe određena je ciljem izrade urbanističkog plana. Za razliku od studija, te znanstvenih i stručnih istraživanja prostora, urbanistički je plan operativni dokument koji omogućuje korištenje prostora uz određene uvjete u određenom razdoblju. Prevelika ograničenja u urbanističkom planu rezultirat će pri manje dosljednoj provedbi znatnim odstupanjima, odnosno pri dosljednoj provedbi otporom korisnika prostora i odustajanjem od provedbe.

▪ **Provoditelj urbanističkog plana** podređen je naručitelju. On tumači i dopunjuje plan razrađujući detaljnu urbanističku dokumentaciju. Davanjem prednosti i tumačenjem provedbenih odredaba utječe na odnos korisnika prostora prema provedbi urbanističkog plana. Temeljna je uloga provoditelja omogućiti provedbu, zatražiti dodatna tumačenja od urbanista, a prema potrebi pravodobno ishoditi izmjene i dopune urbanističkog plana. Krutim i isključivim postupcima stvorit će odbojnost sve većeg broja korisnika prostora prema provedbi urbanističkog plana. Umjesto toga, strpljivim tumačenjem i razumnim usmjeravanjem valja postati nositelj aktivnosti korištenja i očuvanja prostora.

Urbanizam – područje mnogih interesa

Granice urbanističkog planiranja teško je odrediti jer je prostor grada predmet mnogih istraživanja, vrlo raznolikih interesa, aktivnosti i odlučivanja o načinu korištenja prostora.⁷ Obilježje urbanizma je planiranje korištenja trodimenzionalnog prostora. Ono je dio prostornog planiranja, a osobito je usmjereno na probleme korištenja urbanog prostora – urbanu obnovu, urbanu rekonstrukciju i urbanu zaštitu.⁸

Detaljni urbanistički planovi obuhvaćaju dijelove gradskih područja, određuju prostorni red, uvjete korištenja, građenja i zaštite prostora.⁹ Oni bi trebali omogućiti provedbu oblikovno i funkcionalno prihvatljivih rješenja, onemogućiti grube previde i pogreške, nametanje osobnih interesa u stjecanju prava korištenja prostora. Urbanistički

7 Cilj urbanizma je "...ostvarenje i održavanje javne dobrobiti u području praktičnog i u uvjetima optimalnog" (Greber, J.; u: Marinović Uzelac, A., 1986).

8 "Urbanizam je skup djelatnosti koje se zajednički bave fizičkim planiranjem naselja, u prvom redu gradova, proučavanjem njihove strukture i njihovog razvitka." U najužem smislu urbanizam je djelatnost koja se bavi izradom urbanističkih planova, organizacijom izgradnje i zakonodavstvom (Marinović Uzelac, A., 1986).

9 Predmet planiranja su grad ili njegovi različito veliki dijelovi. Grad je visokorazvijen oblik ljudske aktivnosti, ekonomskih interesa, kulturnoga i političkog razvitka. Cjelovitost urbanog prostora nije jednostavno odrediti, a time ni granice urbanističkog plana (Curdes, 1995: 22).

planovi ne mogu i ne smiju imati isključivo pravo propisivanja uvjeta oblikovanja i korištenja prostora, pretjerano sprečavajući prava njegovih korisnika, pravo vlasništva i slobode arhitektonskog izražavanja.¹⁰ Urbanist nailazi na najveću prepreku u prosudbi prave mjere određivanja budućeg prostornog reda, reda sa što manje ograničenja korištenja prostora i s primjerenom brigom o njegovoj zaštiti.¹¹

Urbanističko planiranje nužno je i u promjenljivim uvjetima razvoja grada kako bi se prostor zaštitio, funkcionalno koristio i kvalitetno oblikovno izgradio. Spontani proces iskustvenog građenja ne možemo zvati planiranjem premda u analizi svakog naselja možemo dokazati mnoge pravilnosti i smislenosti njihovih graditelja. Balansiranje između činjenica i zamisli, sloboda i ograničenja stvara teškoće i izazove kreativnom djelovanju urbanista. Kontinuirano planiranje grada zahtijeva razumijevanje prošloga i spoznaju budućega. Da bi urbanistov rad bio uspješan, on mora slijediti vjekovni proces izgradnje grada, grada koji se neprekidno mijenja.

Urbanistički je plan rezultat suradnje niza stručnjaka koji se kao ekipa udružuju radi rješavanja posebnih zadataka. Uspješnost realizacije ovisi o kvaliteti plana, o sposobnosti njegova naručitelja i provoditelja. Urbanist prati proces razvitka grada i njegove preobrazbe, pokušava dokučiti bit povijesnog naslijeđa i proniknuti u nejasna naviještanja budućnosti, aktivnim sudjelovanjem u vrlo kratkom vremenu dati smjernice za što kvalitetnije korištenje i zaštitu prostora.

Urbanistički plan ima različite predface u kojima se nižu varijante rješenja i skice. Izrada posebnih studija i detaljnih uvjeta korištenja dijelova prostora, postojeća i planirana krajobrazna i arhitektonska rješenja mogu rezultirati znatnijim odstupanjima od prvobitne ideje urbanističkog plana. Prije nego li se uspješno povežu sve raspoložive informacije i odabere optimalno prostorno rješenje, potrebno je provesti detaljno istraživanje u prostoru. Odluka se pretvara u konačno urbanističko rješenje koje zadovoljava potrebe korisnika prostora tako dugo dok ne nastanu promijenjeni ili novi uvjeti korištenja prostora za koje će biti potrebno ponovno pokrenuti proces planiranja.

Rješenje urbanističkog zadatka ovisi o načinu na koji je zadan. Postavlja ga korisnik prostora ne shvaćajući objektivne mogućnosti i potrebe. Njegove su želje opterećene svakidašnjicom i neposrednim interesima. Urbanist u pristupu zadatku ispituje ispravnost njegove postavke, ne izbjegava kritiku, a u određenim slučajevima i osporava traženo.

Urbanistički plan ne mora dati očekivan rezultat, koji je kao cilj postavio naručitelj. Planom se može i mora istražiti problem, prema potrebi ga valja modificirati ili čak upozoriti na drugi, bolji, te ponuditi prihvatljivo stručno rješenje.

Različiti su pristupi istraživanjima prostornih problema razvoja grada i traženju prostornih rješenja – od emotivnih do analitičkih. Pristupi istraživanju odraz su različitih shvaćanja grada, od stručnih i znanstvenih do funkcionalističkih i pomodnih. Istraživanje prostornih problema obuhvaća redukciju postojeće kompleksnosti uređenja prostora radi odvajanja bitnoga od nebitnoga, pri čemu mora biti jasno da urbanističko rješenje ne smije postati samo sebi svrhom. Urbanistički plan nije suma ideja i prijedloga različitih suradnika, kao što nije ni ispunjenje svih prijedloga i zahtjeva korisnika

10 Čovjek se rađa u prostoru koji je sam izgradio te snosi punu odgovornost za njegovo uređenje i korištenje, za kvalitetu životnih uvjeta koji su u njemu postignuti. Danas u gradu živi stanovnik, a gradom se kreće stroj. I zato su u gradu prečesto narušeni odnosi čovjeka prema okolišu, mjerilu i prostoru. Gradovi poljodjelskih društava bili su izrazito odvojeni od svog okruženja, ali su u mjerilu ostali prilagođeni čovjeku. Stanovnik suvremenoga grada prilagođuje se novim uvjetima života, uz trajno nastojanje da očuva prirodu i vrijednu povijesnu baštinu. Potreba planiranja grada temelji se na kompleksnosti njegova postojanja i razvika (op. aut.).

11 Tijekom mnogih povijesnih razdoblja planiranje i građenje gradova pokušavalo se prilagoditi specifičnostima okruženja. Tako razlikujemo brojne pristupe izradi planova gradova koje karakterizira ograničenost – u ranim fazama njihova nastanka, geometrizam – u vrijeme njihova brzog širenja i obnove nakon velikih političkih, socijalnih i ekonomskih promjena, funkcionalizam – kao odgovor na krize grada. U svim se fazama više ili manje brige pridaje oblikovanju i uređenju grada, a ono je po pravilu proporcionalno stupnju ekonomskog razvika u određenim uvjetima povijesnoga i kulturnog okruženja. Tek pošto riješe temeljne životne potrebe, stanovnici grada ulažu napore u njegovo uređenje (Wolf, P., 1974: 137).

prostora. Plan je pokušaj traženja optimalnoga, svim korisnicima prostora prihvatljivog rješenja.¹²

Realizacija urbanističkog plana to je uspješnija što je ostvareni stupanj usklađenosti odabranog rješenja s promjenama koje nastaju u prostoru viši. Primjena i provedba urbanističkog plana zato je vremenski ograničena. Provedba plana tijekom znatno dužeg razdoblja dovodi u pitanje opravdanost planom propisanih uvjeta koji zahtijevaju provjeru i prilagodbu promijenjenim uvjetima korištenja, uređenja i zaštite prostora. Ako se zbog objektivnih ili subjektivnih razloga pravodobno ne provede novelacija prostorne dokumentacije, plan više neće potpuno odgovarati namjeni za koju je izrađen.¹³ Tada se javljaju mišljenja o suvišnosti urbanističkih planova i umanjuje vrijednost cjelokupnog urbanističkog planiranja. Pravi razlog takvog stanja ostaje prikriven – izostajanje pravodobnih izmjena i dopuna ili izrada novih urbanističkih planova. Takva se mišljenja javljaju osobito u vrijeme obnova, rekonstrukcija i sanacija stanja izazvanih velikim društvenim promjenama ili ratnim razaranjima.

Planiranje je proces koji se ne može usmjeriti ili voditi po nekoj određenoj shemi. Tome služe mnoga opsežna predznanja koja olakšavaju pristup urbanističkom planiranju. Početak rada obilježen je nesigurnosti koja se javlja i u iskusnijih planera kada se susreću s novim, nepoznatim prostorom. U početnika je to osjećaj praznine, zbunjenosti i nesigurnosti. Ne treba se plašiti takvih osjećaja već ih treba iskoristiti kao poticaj i izazov da se praznina ispuni brojnim informacijama o prostoru, informacijama koje će odrediti polazišta planerskog procesa.

Pri izradi urbanističkog plana treba izdvojiti glavne karakteristike i probleme važne za izradu takvog plana. Spoznaja prostora za koji se izrađuje urbanistički plan oblikuje se opažanjem, prikupljanjem i analizom podataka, sve dok se svi podaci ne sjedine u sintezi konceptualnog rješenja. Poznavanje prostora i povezivanje informacija o prostoru ne razumijeva sveobuhvatna istraživanja prostora, koja često preopterećuju urbanističke planove podacima i poskupljuju njihovu izradu, već ona istraživanja koja su bitna za izradu prijedloga prostornog rješenja.

Urbanistički plan nije samo rješenje nekih određenih prostornih problema već i njegovo oblikovanje u vremenu koje protječe. Zato je stalno prisutan povratni utjecaj rješenja na postavu zadatka. On otvara nove mogućnosti i potrebe rješavanja prostornih problema. Vremenski činitelj realizacije plana također utječe na promjene uvjeta korištenja prostora, a time i na potrebu periodičnih izmjena i dopuna urbanističkog plana.

Provjera planiranog rješenja moguća je upoznavanjem odgovarajućih već izgrađenih prostora, uočavanjem prednosti i nedostataka njihove prostorne organizacije, oblikovanja i korištenja. Očito je da pri tome nije cilj doslovno preslikavanje, već preuzimanje pozitivnih iskustava i elemenata rješenja, usavršavanje određenih modela i njihova prilagodba lokalnim uvjetima.

Urbanistički je plan rezultat misaonog procesa, pri čemu ideja nastaje razmišljanjem i crtanjem. Neprekidno skiciranje označava provjeravanje zamišljenih postavki, koje su polazište novih razmišljanja i ideja. Prvobitna ideja tako može biti uspoređena s etapnim ili konačnim rješenjem, može se pratiti njezin razvoj i njezina preo-

12 Urbanistička rješenja utječu na živote većine stanovnika grada, a teže optimalnom zadovoljavanju njihovih potreba. Malobrojna su urbanistička rješenja kojima su zadovoljni svi korisnici prostora, a većina rješenja traži put takvom korištenju prostora kojim će većina biti umjereno zadovoljna i koja neće nikome izravno ili posredno nanijeti štetu. Od urbanista se prije svega očekuje profesionalna racionalnost, umješnost i poštenje, uz odsutnost sebičnosti i egocentričnosti (Pegan, S., 1996).

13 Objektivni su razlozi nedostatak novca za redovito obnavljanje prostorne dokumentacije, potreba da se skromna sredstva ulože u vitalne investicije, a subjektivni su neshvaćanje važnosti izrade prostornih planova i, nažalost, ponekad nastojanja da se osobni interesi provedu kroz uopćene odredbe prostornih planova višeg reda (op. aut.).

brazba. "Prva ideja" nije i najlošija ideja. Ona se analizira, prilagođava i mijenja. Razrada će pokazati prave vrijednosti i opravdanost intuitivne zamisli u trenutku njezina nastanka. Svaki zamišljen koncept nije provediv te treba imati snage neke bitno izmijeniti ili odbaciti.

Prostor je potrebno poznavati da bismo u njemu mogli djelovati. Poznavanje urbanog prostora nužno je da bi se u njemu mogle uskladiti brojne funkcije, ostvariti željeno oblikovanje i postići socijalna povezanost i sigurnost. Prostor možemo upoznati na različite načine, ali poznavati prostor znači nešto više negoli kvantificirati prikupljene informacije i zauzeti određeni stav. Poznavati prostor znači razumjeti ono što vidimo, dokučiti elemente koji čine prostor dopadljivim ili odbojnim, razumjeti odnos stanovnika prema tom prostoru, procijeniti objektivne mogućnosti njegova uređenja i korištenja. Da bismo te elemente mogli "vidjeti", moramo naučiti promatrati i znati što pri tome tražimo. Tražimo posebnosti prostora koje su nastale povijesnim i suvremenim razvitkom grada, oblikovna i funkcionalna obilježja koja čine prostor takvim kakvim ga prepoznavamo, tražimo način da zaštitimo prostor i učinimo ga ugodnim za život. Poznavanju prostora pridonose prikupljene informacije, kretanje i boravak u prostoru, skiciranje određenih motiva, koji na taj način postaju "uhvatljivi", kao i snimanje prostora, koje nam omogućuje da polako analiziramo njegove bitne karakteristike umjesto da pamtimo određene elemente koje smo odabrali ovisno o raspoloženju i raspoloživom vremenu.

Za koga gradimo? Odgovor na to pitanje potiskuje subjektivne stavove i pojedinačne interese te daje prednost objektivnim stavovima i javnom interesu. Odgovor na to pitanje dobivamo od korisnika prostora, znanstvenim i stručnim istraživanjima, ispitivanjem korisnika prostora. Struktura korisnika prostora, njihove navike i potrebe, mogućnosti i želje odrednice su izrade urbanističkog plana. Razumijevanje posebnosti i slojevitosti postojećeg, spoznaja odgovornosti od posljedica provođenja planiranoga, te odlučnost pri ocjenjivanju unutar granica zadanoga mogu i moraju biti dio planerskog pristupa.

Različite su veličine i karakteristike prostora koji istražujemo. Veličina i složenost prostora i vrsta urbanističkog plana određuju stupanj preciznosti istraživanja. Polazeći od prirodnih i antropogenih utjecaja na prostor, dolazimo do namjene prostora, strukture izgradnje, karakteristika prometa, uvjeta zaštite okoliša i dr. Istražujemo karakteristike okolnih područja, međusobnu povezanost, načine korištenja prostora, navike stanovnika, njihove ekonomske mogućnosti, stupanj kulture, političke i socijalne odnose. U detaljnijem istraživanju ispituje se odnose izgrađenoga i neizgrađenog prostora, izgradnju ulica, trgova i parkova, vrijednost i značenje zgrada, uvjete njihova oblikovanja pa sve do detalja uređenja prostora – opločenja, urbane opreme i sl.

Snimka postojećeg stanja zapravo je racionalno istražen, sustavno dokumentiran skup obavijesti o prostoru.¹⁴ Ona je temelj izrade prostornog rješenja samo ako je usmjerena ciljevima izrade urbanističkog plana. Ne može se očekivati da urbanistički plan ispunji sve zahtjeve korištenja prostora, kao što se ne može očekivati ni to da prikupljanje svih podataka o prostoru može vremenski pratiti potrebe razvoja u prostoru.¹⁵ U istom se zadatku

14 Snimka postojećeg stanja u prostoru obuhvaća niz podataka: socijalne i gospodarske uvjete korištenja prostora - gustoću stanovništva, natalitet, migracije, dobnu i socijalnu strukturu, strukturu kućanstava, vlasničke odnose, izvore prihoda stanovništva, visine prihoda po stanovniku i dr.; prirodnu osnovu - topografiju, reljef, klimu, floru i faunu i dr.; povijesni razvoj i naslijeđe - namjenu površina, promet, prometnu strukturu, parcelaciju i veličinu te strukturu zemljišnih posjeda i dr.; izgradnju u prostoru - vrstu i namjenu zgrada, stanje izgradnje, povijesno naslijeđe, vlasništvo i mogućnosti promjene vlasništva i dr. (Reinborn, D., Koch, M., 1992: 28).

15 U planiranju grada kontinuirano se istražuju i rješavaju pitanja optimalnih uvjeta života - koji su i kako ih ostvariti, kako uskladiti humane potrebe i tehnička rješenja, kako riješiti estetske, funkcionalne, organizacijske, ekonomske i prostorne probleme, kako uskladiti karakteristike i potrebe pješackoga i kolnog prometa, kako planirati za ljude a ne za automobile, kako se koncentrirati na povećanje kvalitete korištenja i uređenja urbanog prostora, kako osigurati kvalitetno održavanje javnih zgrada i prostora, kako ostvariti dobru povezanost između dijelova grada, kako rekonstruirati povijesne četvrti, kako graditi i koristiti gradsku infrastrukturu i dr. (op. aut.).

promjenom mjerila mijenja i udio oblikovnog, a povećanjem mjerila shematski se koncept pretvara u konačno rješenje.

Analiza prostora je kritički osvrt na prikupljene podatke iako se kritički stav prema prikupljenim podacima već očituje u fazi prikupljanja, tj. prihvatanja ili neprihvatanja određenih informacija. Analiza prostora polazi od urbanističkog zadatka u kojemu analiziramo što je zadano, kako je zadano, koje su važne, a koje nevažne informacije. Analiza prostora sadrži rezultate zapažanja, planove postojećeg stanja i tekstualna obrazloženja. Analiza postojećeg stanja je postupna, stupnjevana u odnosu prema razini plana koji razrađujemo. Urbanističko rješenje, kako u konceptu, tako i u razradi, doživljava promjene, a tim se promjenama mijenjaju i potrebe za određenim informacijama o prostoru. Prvotna analiza prostora malo je kada dostatna, već se po pravilu više puta vraćamo prostoru istražujući one elemente koji su nam tijekom razrade plana postali potrebni.

Analitički pristup istraživanju postojećeg stanja polazi od zadane situacije, a usmjeren je programom izrade urbanističkog plana. Program urbanističkog plana prilagođujemo karakteristikama prostora, a poznati redoslijed prikupljanja podataka uklanja početne nedoumice i zbunjenost. Istraživanje i opažanje u prostoru, unošenje podataka u geodetsko-katastarski plan omogućuje stvaranje "kreativne" podloge koja će postati realan temelj novih ideja i rješenja. Urbanistički se koncept ne svodi na shemu informacija – analiza – sinteza. On je mnogo složeniji, pun je kvalitativnih i kvantitativnih skokova i obrata povezanih intuitivnim i emotivnim pristupom.

Analiza prostora vodi sintezi bitnih i odbacivanju nebitnih informacija. Tako oblikovana informacija usmjerava početni urbanistički koncept prema rješenju. Nedostatak iskustva može opteretiti početnika prekomjernim prikupljanjem određenih podataka, što konačno vodi izostajanju urbanističkog rješenja primjerenog uloženom trudu.

U *emotivnom pristupu* izradi urbanističkog plana mogu se u početku zanemariti ograničenja i omogućiti slobodno rađanje ideje uređenja prostora. Emotivan pristup ograničava potrebu korištenja informacija i primjenu stručnih znanja o prostoru. Nastajanje ideje temelji se na određenom zamišljenom motivu. Motiv nastaje djelomičnom spoznajom stvarnih uvjeta smještaja, ali nikad bez obzira na te uvjete.

Emotivni pristup upoznavanju prostora je subjektivan, vezan za osobna iskustva stečena u tom prostoru. U početku se krećemo zadanim prostorom bez određenog cilja, prepuštamo se spontanom opažanju motiva, fotografiranju i skiciranju. Kasnije slike koje smo zadržali u pamćenju uspoređujemo sa skicama i fotografijama i tako otkrivamo razlike između objektivnog i subjektivnog doživljaja prostora (premda je i odabir motiva fotografija i skica subjektivan). Takva su iskustva manje postojana od onih koja su nastala sustavnim detaljnim istraživanjima. Na tren nam se takva teza čini nestručnom i neprihvatljivom, ali ona bi takvom ostala samo ako bismo urbanistički plan proveli bez daljnje dorade. Nastala brojna oblikovna i funkcionalna rješenja moramo tijekom razrade plana prilagoditi uvjetima smještaja i pri tome zadržati odgovarajuću svježinu početne zamisli. Opći su problemi smještaja poznati pa se može očekivati da će emotivni pristup izradi urbanističkog plana uspješno riješiti temeljne probleme u prostoru.

Početak izrade plana opterećuje postavljeni zadatak i očekivano rješenje, brojni neobrađeni podaci, ideje i razmišljanja pojedinaca, ideje urbanista i njihove sklonosti rješavanju određenih zadataka na određen način. Urbanist uglavnom zna previše ili premalo, što lako može blokirati proces razmišljanja. Da bismo prevladali tu prepreku, potrebno je početi raditi na urbanističkom planu. U prvom trenutku to mogu biti aktivnosti odabrane prema osobnim sklonostima, raspoloživim informacijama ili potrebama hitnosti rješavanja određenih problema u prostoru.

Ideje, rješenja, kreativnost i intuicija

Proces razmišljanja ne razvija se prema određenoj shemi već skokovito i intuitivno. Intuicija je prirođena sposobnost da se informacije ujedine, iznenadno povežu u novi realitet i pretvore u kreativno rješenje urbanog okoliša. Kreativne sposobnosti¹⁶ predviđaju stvaralačkog razmišljanja koje omogućuje određivanje problemskih polazišta i nalaženje odgovarajućih rješenja. Studiranjem primjera urbanističkih rješenja jačamo vlastitu spoznaju i omogućujemo razvitak kreativnih planerskih sposobnosti.

U urbanističkom planiranju razmišljanje je usmjereno poznatim primjerima i pristupima, promjenama poznatoga. Veliki broj činitelja i pristupa urbanističkom problemu daje i veći broj mogućih urbanističkih rješenja. Prikupljene informacije, produbljavanje i razvijanje tih informacija mijenja značenje pojedinih pristupa, pa time dolazimo do varijantnih rješenja.

Za nastanak ideje važno je da se oslobodimo shema i pokušamo naći vlastit put do rješenja. Raznolikost ideja i mogućih rješenja ovisit će o iskustvu i stručnom znanju, osobnim sposobnostima i raspoloživom vremenu, složenosti problema i interesu planera. Da bi ideja bila "uhvaćena", potrebno ju je grafički predložiti. Što s više znanja i iskustva raspoložimo, to se lakše rađa "osjećaj" da smo na putu do rješenja.

Linearnim pristupom – možemo tražiti rješenje problema – odabirom jednog značajnog dijela problema koji želimo riješiti i koji nam se u danom trenutku čini odlučujućim. Ako rješenje ne zadovolji naša očekivanja, vraćamo se na polazište i istražujemo neki drugi dio problema. Takav pristup može brzo dovesti do rješenja, a primjenljiv je pri jednostavnijim zadacima, manjim izmjenama i dopunama urbanističkih planova, u situacijama kada je većina planskih pokazatelja već poznata i kada se u prostoru promijenio samo neki uvjet korištenja koji manje utječe na ostale njegove funkcije, uvjete oblikovanja i korištenja.

Stupnjevani pristup urbanističkim rješenjima široko zahvaća prostor koji istražujemo, a kontinuirana provjera i odbacivanje nekih podataka o prostoru postupno vodi kristalizaciji ideje, izdvajanju bitnih stavova i rješenja. Na svakom stupnju razrade ideje odabiru se podaci koje smatramo bitnima i na temelju takvog odabira oblikujemo rješenje. Stupnjevani pristup primjenjujemo pri izradi složenijih urbanističkih planova, u uvjetima kada je potrebno prikupiti i sistematizirati informacije o prostoru, definirati i provjeriti program za izradu plana, odabrati kriterije izrade i odrediti opseg prostorne dokumentacije.

Rutinirani pristup urbanističkom rješenju jest stupnjevani pristup s elementima linearnoga. Njime prilazimo rješavanju zadatka na

¹⁶ Kreativnost je sposobnost stvaralačkog razmišljanja, a rezultat toga je originalna pretvorba novih i postojećih informacija u prostorno rješenje. Faze kreativnog razmišljanja su istraživanje problema, postavljanje problema, traženje rješenja, odabir rješenja i njegova promidžba radi nadvladavanja ustaljenih mišljenja o mogućim načinima korištenja prostora. Neka rješenja mogu biti iznenadujuća i činiti se novima i samom autoru, te treba vremena da ih on prihvati, razradi i na razumljiv način prikaže (Reinborn, D., Koch, M., 1992: 36).

temelju iskustva, vlastitih provjerenih načina rješavanja prostornih problema, poznavanja prostora, korištenja određenih metoda i tehničke opreme. Rutinirani je pristup rezultat trajnog bavljenja prostorom i iskustva koje nam omogućuje da s velikom dozom sigurnosti procijenimo koji su podaci o prostoru bitni za izradu urbanističkog plana. Nedostatak tog pristupa može biti unaprijed zauzet stav o prostoru koji upućuje na njegovo linearno rješavanje, a rezultira unificiranim rješenjem. U rutiniranom su pristupu ograničene mogućnosti izrade varijantnih rješenja jednog planera, pa se zato kao uspješni ističu radni timovi s više nositelja koji u ozračju međusobnog razumijevanja i tolerancije zajednički odabiru najpovoljnije rješenje.

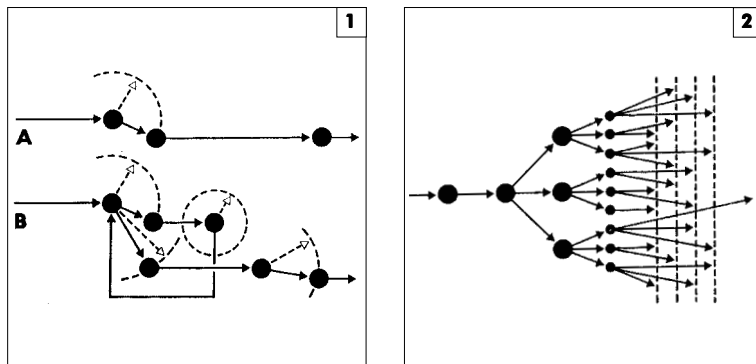
Usmjereni pristup traži rješenje odabirom nekih značajnih informacija koje čine prostorni problem. Ukoliko ne uspijeva, vraća nas na ishodište pa pokušavamo naći rješenje za drugi bitan skup prostornih problema. Nedostatak je što u ponovljenom postupku možemo koristiti tek manji broj prikupljenih podataka, te moramo uvjeriti i druge sudionike u procesu planiranja u utemeljenost takvog odabira.

Pristup s alternativnim rješenjima pretpostavlja izradu većeg broja različitih prijedloga prostornih rješenja koja su nastala primjenom kriterija i uvjeta uređenja zadanog prostora. Vrednovanjem i ocjenom predloženih rješenja, poput višestrukog sita propuštaju se određena rješenja. Ukoliko ocjenu ne donosi urbanist samostalno već u suradnji s radnom grupom okupljenom na rješavanju prostornih problema (naručitelj, izvršitelj, korisnik prostora) odabir rješenja može izmaći kontroli predlagatelja i rezultira odabirom manje povoljne varijante.

Postupak višestupnjevanih varijantnih rješenja obuhvaća brojne varijante. Pojedine varijante dopunjavaju se podvarijantama prije nego ih podvrgnemo ocjeni. Zbog kompleksnosti prostora ovaj postupak je primjeren za rješavanje dijelova prostornih problema (detalja) u nekim fazama izrade rješenja.

Stjecanjem iskustva u urbanističkom planiranju mijenja se uloga varijantnih rješenja. S jedne strane se povećava sklonost rutiniranom pristupu zbog nedostatka vremena i novca osiguranih za rad, a s druge se strane povećava sposobnost stvaranja varijantnih rješenja zahvaljujući povećanom znanju i iskustvu. Tada varijante postaju sredstvo optimizacije planerskog procesa u kojem sistemskim ograničenjima između alternativa izdvajamo pretpostavljeno najpovoljnije rješenje, te ga tada možemo dalje razrađivati s velikim stupnjem sigurnosti. Ukoliko nema varijantnih rješenja treba se vratiti na početak i pokušati otkriti elemente koji čine prostorni problem, budući da nije vjerojatno da za kompleksni problem postoji samo jedno rješenje. Vjerojatnije je da je ono promaklo ili je možda bila podcijenjena informacija koja bi do njega dovela.

Proces urbanističkog planiranja složen je postupak u kojemu se mijenjaju stavovi, prihvaćaju i odbacuju određeni stavovi iz misa-onog spleta često nejasnih informacija o prostoru. Urbanistu koji započinje proces izrade urbanističkog plana mora biti jasno da je konačno rješenje daleko, dobro skriveno u području racionalno nepredvidivoga. Urbanist traži odgovore stručnim, znanstvenim, iskustvenim i intuitivnim putem. Prepleću se kreativnost, intuicija, prikupljene informacije i iskustvo u razmišljanju o prostornom

SL. 1. Usmjereni pristup izradi urbanističkog plana odabirom jednog problematickog područja:
A - jednostavan pristup
B - pristup s povratom na početak faze istraživanja

Izvor • Source
Reinborn, 1992: 40.

FG. 1. An aimed approach to making a town plan by choosing one problematic field:
A - simple approach;
B - approach with return to beginning of the research stage.

rješenju, o njegovim prednostima i nedostacima, o posljedicama koje se mogu očekivati njegovom primjenom u prostoru.

Teškoće u planiranju nastaju zbog (ne)spособnosti misaonog procesa da poznati prostorni problem pretvori u oblikovno i funkcionalno rješenje.¹⁷ Uspjeh urbanista umnogome će ovisiti o mjeri koju sam odabere kao optimalan udio racionalnoga, kao mjeru koja će omogućiti da kreativna komponenta dođe do izražaja. Put do prostornog rješenja jest ostvarenje želje za promjenom stanja nastale kao potreba za promijenjenim uvjetima korištenja i zaštite prostora. Problem u prostoru nastaje kao razlika između onoga što imamo i onoga što želimo.¹⁸ Kritičkom analizom poznatih rješenja i stjecanjem iskustava pri izradi urbanističkih planova postupno dolazimo do vlastitog pristupa rješavanju prostornih problema. Znati odabrati rješenje, preoblikovati ga i prilagoditi uvjetima zadanog smještaja, socijalnim i ekonomskim mogućnostima korisnika prostora, provesti mjere zaštite okoliša, procijeniti mogućnosti provedbe i oblikovati prostor znači udovoljiti zahtjevima struke i kriterijima izrade urbanističkog plana.

Zaključak

Planiranje je proces odlučivanja o uređenju prostora na temelju stručnih znanja, kreativnih sposobnosti i prikupljenih informacija o prostoru radi postizanja optimalnih uvjeta njegova očuvanja i korištenja.

Sudionici u izradi plana povezani su propisima, institucijama, socijalnim vezama i "stečenim pravima", ali često imaju "objedinjene" uloge, prava i obveze. *Naručitelj* je pod utjecajem lokalne uprave ili, što je još češće, čini lokalnu upravu. U prilici je da vlastite stavove reinterpreтира kao opće ugrađujući u njih elemente javnog interesa i lokalno mišljenje. *Urbanist* iz ponuđenog rješenja mora isključiti osobni interes, kao i nastojanje da zadrži naručitelja podržavajući njegove neracionalne zahtjeve za uređenjem prostora. Urbanist bi morao ponekad osjetiti i nevidljive odnose i veze koje čine prostor onakim kakav jest te ih pokušati zadržati ili ostvariti u predloženom rješenju. Nježan osjećaj prostora treba sačuvati od "teških" informacija, informacija koje u razradi zamišljenog rješenja izbljeđuju početnu zamisao.

Produbljenje spoznaja o metodi izrade urbanističkog plana postizemo poznavanjem i razumijevanjem urbanih procesa te intenzivnim radom na urbanističkim zadacima. Planerski pristup polazi od

SL. 2. Višestupnjevani pristup izradi urbanističkog plana s vrednovanjem prema istim kriterijima zadenih činitelja

Izvor • Source
Reinborn, 1992: 40.

FG. 1. Multi-stage approach to making a town plan with evaluation according to the same criteria of given factors.

¹⁷ Dio naše svijesti djeluje racionalno, logički i analitički, a dio osjećajno i spontano. Sjedinjeni se dijelovi dopunjuju, no oni nisu jednako razvijeni. Zahvaljujući izobrazbi, često se lakše tumači i ocjenjuje racionalna komponenta pa se ona jače i razvija u procesu obrazovanja.

¹⁸ Poznavanje prostora, zadaci i ciljevi izrade urbanističkog rješenja ujedinjuju se na problemskoj karti, prostornom prikazu kojim su istaknuti odabrani problemi i sukobi u prostoru, odabrani elementi koje moramo sačuvati i oni koji se mogu mijenjati. Problemska je karta polazište izrade urbanističkog plana, bitan činitelj pristupa odabiru rješenja.

prostornih danosti, nalazi mjeru između intuitivnoga i analitičkoga, objektivnoga i subjektivnoga, promjenljivih uvjeta korištenja prostora i pristupa izradi urbanističkog plana, ističe konceptualno, oblikovno, funkcionalno. Usmjeren je odabiru optimalnoga, racionalnog urbanističkog rješenja. Kreativne sposobnosti razvijamo stručnim usavršavanjem i trajnim udjelom u rješavanju prostornih problema. *Emotivni je pristup* upoznavanju prostora subjektivan, vezan za osobna iskustva stečena u tom prostoru. *Analitički pristup* obuhvaća sve poznate elemente utjecaja na planirano uređenje prostora, pri čemu je teško razlikovati i stupnjevati njihovo značenje. *Stupnjevanim pristupom* urbanističkim rješenjima kompleksno zahvaćamo prostor koji istražujemo, a kontinuirana provjera i odbacivanje dijela podataka o prostoru postupno vodi ka kristalizaciji ideje, izdvajanju bitnih stavova i rješenja. Urbanist traži odgovore stručnim, znanstvenim, iskustvenim i intuitivnim putem. Pritom se prepleću kreativnost, intuicija, prikupljene informacije i iskustvo u razmišljanju o prostornom rješenju, o njegovim prednostima i nedostacima, o posljedicama koje se mogu očekivati njegovom primjenom u prostoru. Planiranje se može naučiti upoznavanjem metode urbanističkog planiranja – načina na koji se ideje rađaju, postupno mijenjaju, preoblikuju, razvijaju i usavršavaju do konačnih rješenja.

■

Literatura • Bibliography

1. **Curdes, G.** (1995), *Stadtstrukturelles Entwerfen*, Verl. W. Kohlhammer, Stuttgart.
2. **Dober, R. P.** (1969), *Environmental Design*, Van Nostrand Reinhold C., N. Y.
3. **Marinović Uzelac, A.** (1986), *Naselja, gradovi, prostori*, Tehnička knjiga, Zagreb.
4. **Marinović Uzelac, A.** (1989), *Teorija namjene površina u urbanizmu*, Tehnička knjiga, Zagreb.
5. **Marinović Uzelac, A.** (1993), *Urbanizam u novim uvjetima*, "Prostor", 1(1): 1-12.
6. **Pegan, S.** (1996), *Urbanizam I* (interna skripta), Arhitektonski fakultet, Zagreb.
7. **Prinz, D.** (1987), *Städtebau-Städtebauliche Gestalten*, Verl. W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart.
8. **Prinz, D.** (1995), *Städtebau-Städtebauliche Entwerfen*, Verl. W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart.
9. **Reinbom, D., M. Koch** (1992), *Enwurfstraining im Städtebau*, Verl. Kohlhammer, Stuttgart.
10. **Schmidt, H., Linke, R.** (1970), *Gestaltung und umgestaltung der Stadt*, VEB Verlag für Bauwesen, Berlin.
11. **Whittick, A.** (1979), *Enciklopedia of Urban Planning*, Ed. Whittick McGraw Hill Book Co.
12. **Wolf, P.** (1974), *The Future of the City*, Whitney Library of Design, N. Y.

Summary • Sažetak**An Approach to Urban Planning**

Planning means deciding on how to design an area on the basis of expertise, creativity and information gathered about it, with the purpose of achieving its optimum conservation and utilization.

Participants in making a plan are linked by regulations, institutions, social bonds and "acquired rights", and often have "unified" roles, rights and duties. The *client* is under the influence of the local administration or, which is even more usual, *is* the local administration. He integrates elements of public interest and local opinion into his own attitudes, which he then re-interprets as universal. The *town planner* must exclude personal interests from the solution he offers, and must also resist efforts to gratify the client by supporting his irrational demands. The town planner should be able to feel the sometimes invisible relationships and links that make the area what it is, and try to retain them or rebuild them in the solution he offers. The gentle feeling kindled by a place should be protected from "heavy" information, information that pales the initial idea as the solution is further elaborated.

One can gain better knowledge about methods of urban planning if one is aware of and understands urban processes, and regularly works on urban planning tasks. The planner's work starts from the given area, for which he must find a measure between the intuitive and analytical, the objective and subjective, what can be changed in the use of the area and in the approach to the urban plan; he stresses the conceptual, formal, and functional. He focuses on choosing the optimal, rational solution. Creativity develops through the rise of expertise and through steady work on solving planning problems. An *emotional approach* to the area is subjective, and is linked to personal experiences that were acquired there. An *analytical approach* includes all the elements at one's disposal that influence the planned spatial design, and it is difficult to isolate any one of them or say which is more important. Planning should be *approached step-by-step* as this covers the area comprehensively, and the unremitting examination and elimination of data gradually leads to the crystalization and singling out of crucial stands and solutions. The town planner seeks for answers in a professional and scientific way, using his experience and intuition. Creativity, intuition, information and experience overlap as a spatial solution is sought, its advantages and disadvantages measured, its effects in the area forecast. Planning can be learned by getting to know the methods of urban planning – insight into how ideas are born, how they gradually change, are transformed, how they develop and are perfected until final solutions are arrived at.

Srećko Pegan

PROSTOR

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK • UDC 71/72

GOD. • VOL. 4(1996)
BR. • NO. 1(11)
STR. • PAG. 1-132
ZAGREB, 1996.

siječanj - lipanj • January - June

S. Pegan: Pristup izradi urbanističkog plana

Pag. 95-108